

AMPLE

REVISTA EMBOSCADA DE LITERATURA

Núm. 1

Desembre 2000

Difusió gratuïta

Félix Jurado,
Memorias de un niño de la guerra

Glòria Torrent Verdolet,
Declinant el teu nom

Antoni Pladevall i Arumí,
La mentida original

*escriptura
i memòria*

ESCRITURA I MEMÒRIA

En un grau o altre, el material de què es val l'autor per a escriure és la seva pròpia vida. Aquesta matèria primera passarà per diversos processos d'elaboració que en disfressaran més o menys la procedència fins, en alguns casos, transformar-la completament. La revista AMPLE ha volgut dedicar el seu primer número a parlar d'aquest tema, però circumscriuint-se als casos en què la memòria es presenta explícitament com a tal, és a dir, com a realitat que l'autor ha viscut o coneix de manera fiable, i per això es postula si mateix per a avalar la veracitat dels fets que explica.

Les tres obres que ens serviran d'exemple (publicades per Emboscall Editorial) estableixen relacions molt diferents entre la memòria i l'escriptura. Dedicarem un primer article a les *Memòries de un niño de la guerra (1936-1939), escritas cuando me jubilé*, de Félix Jurado, on el grau d'elaboració literària és mínim, degut segurament a la manca de formació acadèmica de l'autor. Però gràcies a això la memòria es manifesta en el seu estat més pur: en la mesura que no el tempten vel·leitats estilístiques, tenim la certesa que a l'autor el mou únicament la voluntat de deixar constància escrita d'uns fets crucials de la seva vida. El resultat val no tant pel que té d'extraordinari la vida de l'autor, sinó per haver sigut capaç de deixar-ne constància amb les seves pròpies paraules.

L'obra *Declinant el teu nom*, de Glòria Torrent Verdolet, pren com a base una memòria manllevada. Però en transformar el relat oral heretat en obra literària d'alta volada, demostra la voluntat d'apropiar-se'n encara més, convençuda com està que forma part de la seva pròpia identitat.

La mentida original, d'Antoni Pladevall i Arumí, és un dietari i, com a tal, con-jumina diverses fórmules de relació entre escriptura i memòria. Així, l'anècdota que vertebrava el conjunt (l'estada jove d'un serbo-croat a casa de l'autor durant la guerra de ex-Iugoslàvia) està relacionada alternant els fets del present des del qual s'escriu, amb d'altres del passat que, d'alguna manera, hi fan referència.

No deu ser casual que a aquestes tres obres la referència a la guerra els faci de rerafons: quan els sers humans deixen de creure en les paraules provoquen ferides que s'estenen més enllà de les generacions i els països que les pateixen. Tanmateix, al final, les paraules tornen a conjurar-se contra la violència com un bàlsam.

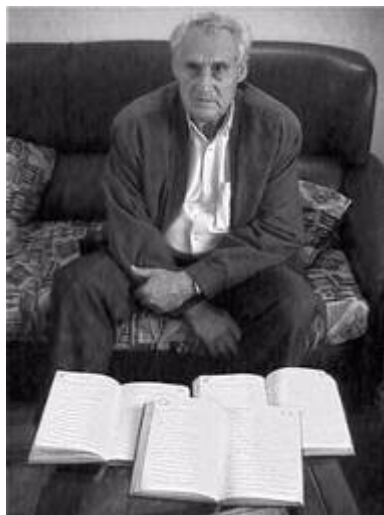
EN EL NOM DEL PARE

Félix Jurado, *Memorias de un niño de la guerra (1936-39)*.
Vic: Emboscall Editorial, 2000. Col·lecció Mnemosine, 1.

Quan l'any 1985 es va jubilar, Félix Jurado va voler posar per escrit els records de la seva vida. El poc temps que de nen havia anat a escola amb prou feines si li havia permès aprendre a llegir i escriure, i al llarg de la seva vida tampoc no va tenir gaires ocasions per exercitar-s'hi. Però això no el va fer recular: es va apuntar a l'escola d'adults, on va poder fer un repàs elemental. I es va posar a escriure. A finals de 1989 el relat de la seva vida omplia tres gruixuts volums de dietari amb una lletra clara. Llegint les seves memòries, ens adonem que Félix Jurado les tenia interioritzades a còpia d'explicar-ne i d'explicar-se'n els episodis una i altra vegada al llarg de la vida; per això la seva escriptura segueix els principis de la llengua oral. És precisament gràcies a l'absència de filtres

cultes que l'obra de Félix Jurado constitueix un document de primera mà —fiable com pocs— sobre una de les èpoques més convulses de la història d'Espanya. Una època que té en la guerra civil el seu moment crucial, i que ha estat profusament estudiada, però hom té la sensació que sempre s'ha volgut presentar segons els interessos partidistes d'uns o altres, i ignorant la realitat de les persones que els va tocar viure-la.

L'obra, que ha publicat Emboscall Editorial i que es pot llegir íntegra a l'adreça d'internet <https://felixjurado.pressbooks.com/>, porta per títol *Memorias de un niño de la guerra, escritas cuando me jubilé* i es divideix en cinc parts: infància, guerra, postguerra, servei militar i emigració. Com el títol indica, el moment crucial és la guerra, sense les conseqüències de la qual segurament Félix Jurado no s'hauria sentit impel·lit a escriure les seves memòries. Però abans ens explica que va néixer l'any 1924 a Hinojosa del Duque, un poble de la comarca de Los Pedroches (província de Còrdova). Va ser el fill més gran dels quatre que varen tenir Baldomera (li deien Petra) Ramos i Agapito Jurado. Constituïen una família humil, amb greus dificultats econòmiques

Félix Jurado amb els volums de dietari on ha escrit les seves memòries.

Fragment de l'última carta d'Agapito Jurado. Està datada el 5 de novembre de 1939, cinc dies abans de ser afusellat.

Querida Petra:

Si estuviste en mi juicio estarás enterada de los que me han puesto las denuncias, que son Pablo Calderón y Fernando, el que está de carcelero, pero tu bien sabes que te lo he dicho yo muchas veces que vi al pobre Pepe muerto y lo que yo lo sentí, fíjate que ahora dicen que lo había matado yo. Pero Dios está en el cielo y a cada uno le dará lo que se merezca. Tu háblale bien y si a mí me matan puedes llevar la cabeza en alto, porque he tenido la suerte de no ser criminal. Fililberto [Félix], sé muy bueno con tu madre y con tus hermanos, trabaja para ellos y véngame si puedes algún día, igualmente te lo digo a ti Fulgencio, sed buenos con todos pero venga algún día si puedes a tu padre, que lo han hecho mucho sufrir. María tú sé también muy buena y honrada, te lo pide tu padre, y tú Carmelilla llegarás a ser grande, te digo lo mismo. Petra tu también sé honrada y buena con tus hijos, te lo pido que seas tan buena que lo seas como lo has sido siempre. Yo si me matan voy con mi conciencia tranquila de no haber matado ni haber hecho padecer a nadie.

Dale muchos besos a nuestros hijos y ten mucha resignación con este que te lo pide tu Agapito que os quiere mucho a todos. Adiós Petra de mi alma, hijos de mi alma, sed buenos todos y si me matan yo no he matado a nadie, vengadme algún día si podéis. Adiós a todos.

No costa gaire comprendre com podien marcar la vida d'un adolescent aquests fets. Els anys següents varen ser molt durs, determinats per la manca de treball o el treball pagat a preu d'esclau, la fam, la malaltia. Fèlix va contreure unes febres palúdiques que varen desencadenar un esclat de ràbia per tot el que havia passat, a causa del qual el varen ingressar en un manicomi, on

que de vegades els obligaren a desplaçar-se a d'altres localitats per motius de feina. Per a Agapito, com per a tants d'altres de la seva condició, la República va significar la possibilitat real d'assolir millores substancials i no és estrany, doncs, que en esclatar la guerra marxés voluntari al front per defensar-la. Després, quan ja tot estava perdut i l'exèrcit republicà reculava en desbandada, va decidir pel seu compte tornar a casa.

Però no es va escapar de les represàlies dels vencedors. Va ser afusellat a Hinojosa del Duque juntament amb el seu cunyat Nicasio i cinc persones més el 10 de novembre de 1939. La família Jurado conserva una carta, datada cinc dies abans, que una veïna va aconseguir treure d'amagat de la presó. És un document esfereïdor que val la pena reproduir íntegrament:

va romandre des de finals de juny de 1943 fins a finals de setembre de mateix any.

Si bé les condicions del manicomi no eren, ni molt menys, ideals, com a mínim va poder desconnectar del poble. Com també ho va poder fer, ara per un període molt més llarg, quan va anar a fer el servei militar a Sevilla, entre el març de 1945 i l'agost de 1947.

Després el retorn al poble, on no hi havia prou feina i d'on, altre cop, caldria marxar. El setembre d'aquell mateix any 1947 viatjà a Barasona (província d'Osca), on s'estava construint un pantà. Va treballar-hi fins el maig de l'any següent, quan decidí tornar a Hinojosa. Però pel setembre emprèn altre cop el camí de Barasona, vista la dificultat de trobar feina

Al pantà de Sau, poc abans que aturessin les obres (foto datada el 14-8-1957).

en condicions mínimament acceptables al poble. Marxen ell i tres més, però dos no duen bitllet en regle i a meitat del viatge han de baixar del tren. Quan els dos que queden arriben al pantà, comproven que ja no contracten a ningú. Fan cap a Barcelona, on esperen trobar feina. Després d'uns dies a la ciutat, marxen a Vilanova de Sau, on s'estava construint un pantà. Fèlix hi treballà entre el setembre de 1948 i el maig 1958. Al llarg d'aquests anys va venir altra gent d'Hinojosa del Duque: els homes a treballar al pantà, les dones a servir a les cases de Vic. Amb una d'elles, Lucía Escobar, es va casar Fèlix. Es van instal·lar en una de les cases que construïren a un quilòmetre abans d'arribar al pantà per als treballadors i les seves famílies (en deien el poblat obrer). El febrer de 1954 va néixer el primer fill de la parella, que es va dir Fèlix, com el pare.

Després que la concessionària de les obres del pantà decidí parar les obres, Fèlix va trobar feina a l'empresa Jaume Anglada, de Vic, dedicada a elaborar materials per a la construcció. Hi treballà des del dia 2-6-58 fins el dia 27-8-85: 27 anys. De l'època de l'emigració centren el relat les relacions laborals (dels treballadors entre si i amb els encarregats i els amos) i familiars, i la consolidació d'un patrimoni, centrat sobretot en la construcció d'una casa.

La història de Fèlix Jurado és la d'algú que ha hagut de perdonar per sobreviure. La seva vida ha sigut la d'un obrer: gràcies a ell i a tants com ell el país s'ha refet i ha prosperat. No seria just que no escoltéssim el que ens ha de dir, perquè el que ens diu no surt als llibres d'història.

EN EL NOM DE LA MARE

Glòria Torrent Verdolet, *Declinant el teu nom*.
Vic: Emboscall Editorial, 2000. Col·lecció Moment Angular, 25.

La veu que ens explica la història d'aquest llibre és la d'una dona que recorda. Els seus records ressegueixen la seva vida, estretament lligada a la seva família, al seu poble i al seu país. Però, malgrat tractar-se d'un relat en primera persona, a mesura que avancem en la lectura compenem que s'ha pastat amb la veu de tres generacions de dones. En primer lloc, la de la mare, a través de la qual la protagonista es fa la seva pròpia veu per a transmetre-la a la seva filla qui, tot i no aparèixer-hi (perquè la història acaba abans de néixer ella) hi és en la mesura que ha transformat el relat oral en un artefacte literari d'una rara qualitat.

Rere la protagonista d'aquesta narració hi ha, doncs, un ser humà real, que ha viscut la infantesa i l'adolescència quan aquí no és podia ser nena ni adolescent: durant la guerra civil i la postguerra, els períodes més convulsos que ha viscut mai aquest país. Una noia d'una família treballadora, que passa per moments molt difícils, però que a còpia de treball i sacrifici aconsegueix sortir endavant. Hi juga un paper preponderant l'heroisme quotidià que han protagonitzat sempre les dones, i que tant costa reconèixer. El mèrit principal d'aquest llibre és haver sabut conjuminar en un tot harmoniós el retrat de la noia, en primer pla, sobre el fons d'un poble (Sant Hilari Sacalm); d'aquesta manera, la peripècia particular s'eleva per sobre dels límits de l'anècdota per a esdevenir representativa de tota una classe, de tot un país.

Glòria Torrent Verdolet (Sant Hilari Sacalm, 1960), l'autora, ha aconseguit, gràcies a la seva sensibilitat lingüística i habilitat narrativa, vessar l'experiència heretada en una obra literària extraordinàriament rica. Sabent que la memòria és indestruïble dels noms que la diuen (si perdéssim l'una perdríem els altres, i viceversa), l'amor i respecte que el seu llibre destil·la, se'ls reparteixen a parts iguals la mare i la llengua.

En definitiva, a *Declinant el teu nom* s'hi produeix allò tan difícil d'aconseguir: convertir el real en poètic sense llevar-li la força. La profunda commoció que ens provoca prové, doncs, de la conjunció de l'experiència singular i la universal: la lectura esdevé reconeixement de coses que, sense ser-ne sempre conscients, són a dins de nosaltres mateixos.

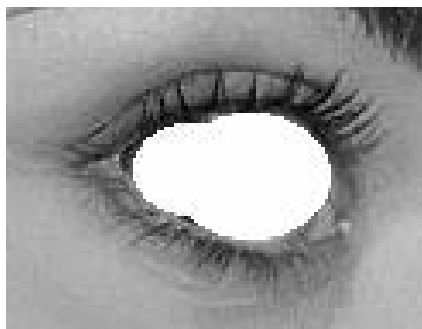
ELS NOMS DEL FILL

Antoni Pladevall i Arumí, *La mentida original*.

Vic: Emboscall Editorial, 2000. Col·lecció Prima Materia, 14.

En literatura, s'entén per dietari un conjunt de proses en les quals l'autor narra anècdotes de la seva vida des de la immediatesa del present. Aquesta definició tan genèrica ha donat lloc a realitzacions molt diverses. En un extrem, hi ha obres que se cenyeixen a la vida quotidiana sense un plantejament previ o una selecció posterior que n'acoti la temàtica per tal de conferir al conjunt un sentit unitari; en l'extrem oposat, n'hi ha d'altres que, pel fet de venir motivades per una circumstància singular, es proposen deixar-ne constància escrita, a tall d'instantànies preses en el moment i el lloc en què es produeixen els fets.

La mentida original és una obra que hauria de ser catalogada dins d'aquesta segona variant del dietari. L'entrada amb què s'obre (datada el 3 de maig de 1992) explica l'arribada d'un jove serbo-croat, convidat per l'autor a passar una temporada a casa seva per tal que pugui allunyar-se de la guerra que està vivint el seu país, en la qual ha estat combatent. L'última entrada (datada el 20 de juliol del mateix any) està dedicada al seu retorn, i fa una valoració, (en termes morals, potser, però amb summa cautela i respecte) de les contradiccions més íntimes d'aquest home

torturat. Entremig, anirem descobrint el fet casual –lligat a una mentida “original”– que motivaria (anys abans, a l'encara indivisa Iugoslàvia), la coneixença d'en Vito. Però, si bé la figura de l'ex-combatent vertebrava el conjunt, la seva presència suscita altres temes que s'hi relacionen per continuïtat o per similitud. El tema de la guerra duu implícit el de la mort: la mort de l'amic, el cos del qual li és tornat a la mare a dins d'un sac, fet a trossos entre els qual només hi faltava el cap. La mort que reverbera en el gat apallissat. O en l'amiga poeta que va trobar un final terrible i absurd al sud de França. Però també suscita la reflexió sobre l'amistat, sobre la bellesa, sobre la cultura i, especialment, sobre la tradició literària. I és que, l'anècdota central apareix en un tapís teixit amb fils que l'autor ha cabdellat a través de moltes hores d'estudi i lectura, i a través també de l'observació atenta de les persones, de les emocions, dels paisatges. En definitiva *La mentida original*, que és un dietari, es pot llegir com si fos una novel·la, un tractat sobre literatura o un poema en prosa, perquè és totes aquestes coses alhora.

TROSSOS

Quan se li manifestava –de tard en tard, imprevisiblement– era com un esclat a dins del cervell: veia els vidres clavats a la cara, els membres trencats, sang pertot, sentia crits esfereïdors, gairebé podia percebre el dolor. Era massa fort. Quedava encegat durant uns instants. No veia res. Estigués on estigués, li calia aturar-se fins que tot tornava a ser normal. La primera vegada que li va passar va caure per les escales i va patir traumatisme cranial. Des d'aleshores va anar sempre amb molt de compte, i va comprendre que no podria tornar a conduir fins que cessessin les visions.

La seva dona no podia dissimular, tot i que ho intentava, la seva preocupació. Ell li agraiïa les bones intencions, però li sabia molt greu que ella desviés la conversa quan intentava parlar-ne. Pensava que a ell li hauria anat bé. Per això es va posar a escriure. Va intentar reproduir exactament el que veia durant les crisis. Va escriure moltes versions, cadascuna de les quals era més detallada que l'anterior. Les imatges s'anaven perfeccionant. Progressivament va anar veient que hi havia tres persones: un nen, una nena i una dona. El nen i la nena tenien les cares destrossades, inidentificables. Estaven morts. La dona havia quedat doblada sobre ella mateixa, i no li veia la cara, però els seus gemecs indiquen que encara vivia. Estaven a dins d'un cotxe que s'havia estavellat contra un camió.

Però, ell, quin paper jugava en aquella escena? No ho sabia, no s'hi veia. Però, tenint en compte el punt de vista, devia estar a dintre del cotxe: al lloc del conductor. Va acostar-se al retrovisor i va veure la seva pròpia cara.

Jesús Aumatell